

G`AFUR G`ULOM IJODIDA INSONIYLIK TASVIRI

Sarvinozxon O`ktamova

Toshkent davlat yuridik universiteti

Xalqaro huquq va qiyosiy huquqshunoslik fakulteti

2-kurs talabasi Tel: (+998933693455)

Sarvinozuktamova38@gmail.com

Annotatsiya: Taniqli o`zbek yozuvchisi G`afur G`ulom tomonidan yozilgan qissalar o`sha davr insonlarining ichki kechinmalarini, hayot tarzini o`zida aks ettirgan bo`lib, G`afur G`ulom qalamiga mansub “Yodgor” qissasida yozuvchi o`zining kuchli satirasi va yumori bilan o`sha davrni, o`sha davr odamlarining dunyoqarashini tasvirlagan. Qissa bosh qahramon tomonidan hikoya qilinadi. Shuningdek asarda Mehri ismli ayol Jo`raga hiyla yo`li bilan farzandini tashlab ketadi. Keyinchalik bolani Yodgor deb atay boshlaydilar. Yodgor-poetik vosita, bu nom orqali yozuvchi o`z oldiga Yodgorning hayotini yoritishni maqsad qilmagan ham, aksincha, asarda insoniy kechinmalar haqida hikoya qilinadi. Qissada shuningdek, Jo`raning Harbiy xizmatga ketishi, o`qishi, Saodat va Jo`ra o`rtasidagi sevgi, Mehrining pushaymonligi haqida ham hikoya qilinadi.

Kalit so`zlar: G`afur G`ulom, Jo`ra, Saodat, Yodgor, Mehrixon, jaholat, muhabbat, ona, farzand.

KIRISH

Shoirning paydo bo`lishini mantiq bilan tushuntirib bo`lmaydi. Shuni aytib o`tish kerakki, yillar davomida taqir bo`lib yotgan tuproqdan kutilmaganda qip-qizil lolaqizg`aldoq paydo bo`ladi. Hayron bo`lasiz: ilgari bu yerda lolaqizg`aldoq ko`klaganini avval hech ko`rmagandim, urug`i qayerdan kelib qoldi ekan. Yoki yillar davomida tuproqqa qorishib yotgan lolaqizg`aldoqning urug`i qulay sharoit tug`ilib, jonlanib qoldimikan. Iste`dodning paydo bo`lishini irsiyat bilan ham izohlab bo`lmaydi. Chunki juda ham kam hollarda mashhur shoirning o`g`li ijod kishisi bo`lishi mumkin. Shoirlik va yozuvchilik kutilmagan hodisa. Bu shunga o`xshashki, bog`ingizda yong`oq ekaningiz yo`q, lekin bahorda kichkina yong`oq niholi unib chiqqanini ko`rasiz. Qarg`a bog`ingiz tepasidan uchib o`tayotganda qayerdandir olib kelayotgan tumshug`idagi yong`oqni tushirib yuborgandir...

Atoqli o`zbek yozuvchisi G`afur G`ulom ana shunday iste`dod sohibi edi. Yozuvchi 1903-yilda Toshkent shahrida dunyoga keladi. To`qqiz yoshida otasidan, o`n besh yoshida onasidan yetim qolgan G`afur G`ulom avval-boshdan xalqning ichida yuradi, keyinchalik mashhur shoir, akademik olim darajasiga yetganida ham

xalq bilan birga bo`ladi. Yozuvchi ijodida ham xalq hayoti, turmushi yaqqol ko`zga tashlanadi.

Asosiy qism: G`afur G`ulomning insoniylikni ulug`lovchi asarlaridan biri “Yodgor” qissasidir. Yozuvchi, asarda o`sha paytdayoq muhabbat erki masalasini ko`tarib chiqib, jaholat inson boshiga og`ir-og`ir kulfatlar olib kelishini ko`rsatib beradi. Hazil-mutoyiba va ertaknamo yo`sinda yozilgan bu qissa zamirida g`amgin

hikoya, fojiali taqdir bor. “Yodgor” qissasida xalqimizning or-nomus masalalaridagi qarashlari o`z ifodasini topgan. Asar qahramonlaridan biri bo`lmish Mehri otasining qarshiligi va o`sha davrdagi hukmron mafkura sabab sevgan insoni bilan qovusha olmaydi, o`z oilasi sha`ni yo`lida o`zining jigarbandi, farzandi - Yodgordan voz kechishga majbur bo`ladi. Qissaning bosh qahramoni - Jo`raga bolani hiyla yo`li bilan tashlab ketadi. Natijada esa umri davomida vijdon azobidan qiynalib, farzand qayg`usida kasalmand ahvolga keladi. Yodgor - ramziy nom, poetik vosita. Bu asar orqali yozuvchi uning hayoti va xatti-harakatlarini ko`rsatishni maqsad qilmagan ham. Asosiy maqsad - inson kechinmalari, qahramonlarning ruhiyati, sof muhabbat va mehr-shafqatdir. Darhaqiqat, bosh qahramon Jo`ra o`zi tanimagan bolani o`z farzandi sifatida qabul qiladi, barchaga bu bolani o`zining og`li deb tanishtiradi, Yodgorni ilk bora ko`rgan Jo`raning onasi uni yoqtirmadi. Bolani o`z oilasi nomiga isnod deb bildi. Fig`oni falakka chiqqan ona: “Yettti nomusimni yerga bukding, juvonmarg”, - deb qarg`aydi. Shuningdek, Jo`ra ammasining qizi Saodatga unashirilgan edi, ammo Jo`raning “o`g`li” haqida eshitgan ammasi unga qizini bermasligini, bunday beboshvoqqa beradigan qizi yo`qligini aytadi. Har ikki onani jig`ibiyron qilib yondirgan ikkinchi narsa – Jo`raning haqiqatni yashirib, “Go`dakni mening bolam, onasi shu bolani tug`di-yu o`ldi”, deyishi edi. Hatto o`z akasi undan yuz o`giradi, “Bo`ldi. Men bilan bordi-keldi qilmasin. Unaqa ukam yo`q”, deydi. Opasi bolani xushlamaydi, balki onasiga achinganidan, balki sharmandagarchilikdan qutulish maqsadida “bolasini qo`liga tutqazing, xohlagan joyiga olib borib boqtirsin, xudo ko`tarsin, yetim qo`zi asrasang, og`zi-burning moy etar, yetim o`g`lon asrasang, og`zi burning qon etar”, deydi.

Xullas, qarindosh-urug`, mahalla, tanish-bilish oldida qahramonimiz Jo`raning nomi yomonlikka yoyildi, kim ko`rsa ta`na qilib o`tadigan bo`ldi. Shu o`rinda kitobxonda beixtiyor bir savol tug`iladi, axir Jo`ra haqiqatni aytishi mumkin ediku?! Nega aytmadi? Buning uchun uni hech kim ayblamasdi ham, aksincha, maqtov eshitardi. Ammo keyin Yodgorning taqdiri nima bo`lar edi? Jo`ra Yodgorni o`ylab ishlatgan “hiylasi” ish beradi. Keyinchalik hammaning bolaga mehri tushadi. O`ziga umuman begona bo`lgan bolani o`z farzandi sifatida qabul qilgan Saodat timsolida esa biz sof sevgi, vafo, mehr-muhabbat, aql-zakovat kabi fazilatlarini ko`rishimiz mumkin.

Shuningdek asarda inson xarakterining shakllanish jarayoni o`z ifodasini topgan, ya`ni oddiygina chapani, soddagina yigit Jo`raning hayotiga kirib kelgan kutilmagan “mehmon” uni anchagina gap-so`zga qo`yadi. Lekin aynan shu gap-so`zlar qahramonimizni harakatga undadi, 22 yoshli navqiron yigit - Jo`ra harbiy xizmatga chaqiriladi. Aynan gap-so`zlardan qutulish maqsadida u harbiy xizmatga ketadi. Xizmat vaqtida harbiy mashg`ulotlardan tanasi chiniqib, savlatli yigitga aylanadi, bundan tashqari chala qolib ketgan savodini chiqaradi, xizmatga chin yurakdan kirishadi, yuragida Vataniga, do`stlariga bo`lgan muhabbat jo`sh ura boshlaydi. Uning tirishqoqligi komandirlarini befarq qoldirmadi, albatta. Xizmatda yurgan vaqtlarida tushgan suratini onasiga yuborar, onasi esa suratni qo`lidan qo`ymay, “Xudoya shukur, shu tentakkinamga aql kirib, hukumatning saldatboshisi bo`lib ketgan”, - deyar emish. Xizmat muddatining bir yili o`tgach, ta`til olib, uyga qaytgan Jo`ra oila a`zolarining unga bo`lgan munosabatidan mamnun bo`ladi, u bilan arazlashib qolgan aka-opalari, kelinoyisi keladi, o`gli Yodgor ham alpon-talpon qilib

yurib qolgan, ko`chaga o`g`lini ko`tarib chiqsa, avvalgiday hech kim uni mazax qilmaydigan bo`ladi. Ammasi ham keladi, gap orasida “Taqdirni buzib bo`larmidi, yigit degan ne ko`ylarga tushmaydi. Tentakkinangiz savlatlikkina yigit bo`lib qaytibdi-ya sallatlikdan, Kuniga deng, aylanay egachi, sovchilar eshigimning turmini buzadi. Hammasiga ham “Yo`q aylanaylar, qizim hali yosh, undan keyin buning boshi bog`liq”, deb javob beraman. Xolasining o`g`liga “beshik ketgan” deyman. Buning yigiti Ashxobodda sallatboshi deb maqtanib qo`yaman”. Ammasining bu gaplaridan qahramonimiz Jo`raga shu ma`lum bo`ladiki, har ikki ona ham Saodatni Jo`raga unashtirishga rozi.

Qissada bundan keyin yangi bir ma`no paydo bo`ladi, ya`ni endi hech kim Jo`rani ayblamas, Yodgorga ham barcha yaxshi munosabatda bo`lar edi. Ammo Jo`rada yangi maqsad, yangidan yangi orzular paydo bo`lgandi. Kechagina dunyoning ishqini, zavqini – sayroqi bedana, xrom etik, beqasam to`n, yashil qo`lbola musallasdan iborat, deb yurgan oddiy chapani yigit yuragida Vatanga muhabbat hissi jo`sh ura boshlaydi.

Xizmatni o`tab bo`lgach, Sankt-Peterburgdagi harbiy akademiya qoshidagi tibbiyot fakultetiga tavsiyanomani qo`lga kiritadi. Keyinchalik uning o`tmishi va Yodgor bilan qabul qiladigan ammasining qizi, sevgilisi - Saodat paydo bo`ldi. Saodat obrazi juda ham oqila, dono, mehribon qiz sifatida tasvirlanadi. U Jo`raning farzandi deb o`ylagan Yodgorni o`z farzandi sifatida qabul qiladi, unga mehrini beradi, shu o`rinda Yodgor ham Saodatni o`z onasidek ko`radi, u otasi Jo`raga bejiz “Menga oppoq oyi olib kelasizmi... Saodat opamni aytyapman” demagan edi. Saodat Jo`raga u harbiy ta`lim olayotgan vaqtlardayoq xatlar yoza boshlaydi, shu vaqtdan boshlab Jo`ra va Saodat o`rtasida sevgi qissasi boshlanadi. Saodat timsoli esa vafoli, oqila, mehribon va go`zal qiz sifatida tasvirlanadi. Saodatni ham beixtiyor Yodgorning oyisi kimligi qiziqtirardi va bu haqida Jo`radan so`raydi ham. Jo`ra esa bu haqida to`ydan keyin aytib berishga va`da beradi.

Mehrixon va Jo`raning qayta uchrashuv jarayonini yozuvchi yuksak mahorat bilan tasvirlagan. Tibbiyot fakultetini tamomlagan Jo`ra chegara hududlardan biriga jo`natiladi, u yerda mahalliy aholi orasidan do`stlar orttiradi. O`sha do`stlaridan biri kunlarning birida Jo`rani bir necha yillardan beri tuzal olmayotgan, ko`pdan-ko`p tabiblar dardiga shifo topolmayotgan bemorni, ya`ni o`zining betob xotinini ko`rish uchun taklif qiladi. Bemor bilan bo`lgan qisqa suhbatdan shu ma`lum bo`ladiki, uning betoblighi boisi farzandsizlik edi. Shu o`rinda ular o`zlarining o`tmishlarini, farzandlari bo`lganini, or-nomusni o`ylab bu farzanddan voz kechishga majbur bo`lganliklari ayon bo`ladi. Aynan shu joydan barcha sirlar oshkor bo`ladi, bosh qahramonimiz - Jo`ra tili bilan aytganda: “Hikoya chuqurlashgani sari bir qorong`ulikdan nurga, shubhadan yaqinga borayotgan kishilarday ko`zimning qorachiqlari kengaymoqda, badanim allaqanday qo`rqinchli uchrashuvdan darak berganday jimirlamoqda edi... Meni o`ch bilan shafqat, g`azab bilan marhamatning kurashi o`z komiga tortgan edi.

...Ana Yodgor, haligina emgan ona sutining oxirgi lazzatini tamshanib, mening qo`limda uxlamogda.

...Ana Yodgor, mening yulduzli shapkamni kiyib o`ynamoqda.

...Ana Yodgor, “menga oppoq oyi olib bering”, deb qistamoqda.

...Ana Yodgor...

Endi Yodgor yo`q. Yodgor - u, birovning o`g`li”.

Shu onda yozuvchi G`afur G`ulom Mehrixonning holatini ham tasvirlab beradi, Mehrixon yarim telba holatda tasvirlanadi. Shu tarzda barcha haqiqatlar ochiladi.

Xulosa: Asar bir romanga tatigulik qissadir. Qissani o`qib, kitobxon sof sevgi, vafo, mehr-muhabbat singari yuksak insoniy fazilatlarni his qiladi. Qissada har bir qahramonning ichki hissiyotlari katta mahorat bilan ochib berilgan, Jo`raning samimiyligi, ochiqko`ngilliligi, Saodat va Jo`ra o`rtasidagi sof sevgini ko`rib, hozir ham shunday insonlar bormikan deb o`ylab qolasan kishi. Jo`raning insoniyligi, taqdir sinovlari oldida bosh egmasligi esa u tomonidan aytilgan ushbu jumlada o`z ifodasini topadi: “Asosan o`ylaganda, “Taqdir” degan so`z kishilarni yaratmaydi, balki kishilar taqdirni yaratadi”.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G`afur G`ulom. Yodgor. Toshkent: G`afur G`ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 1983.
2. Nazarov.B. G`afur G`ulom olami. T.: Fan, 2004.
3. G`afur G`ulom zamondoshlari xotirasida. -T.: G`afur G`ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2003.

Internet web-saytlar:

4. www.ziyo.net
5. www.arboblar.uz
6. <https://library-tsul.uz/yodgor-ofur-ulom-1983/>
7. <https://conf.iscience.uz/index.php/mahalliykonf/article/view/149>
8. <https://zenodo.org/record/6585299>